

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1977
FORFATTER:	Oscar Jensen
TITEL:	Stenhuggere i Kongebro-kvarteret
KORT RESUME:	Stenhuggerier i Kolding 1895 – 1977, og tilrejste svenske mestre – og deres arbejde

Stenhuggere i Kongebrokarteret

af Oscar Jensen

*Fra Forsbergs Stenhuggerplads
på Havnen omkring 1901.
Forsberg og hans Svende ved den
færdige Granitstøje til
Esbjerg Postkontor.*

Hjørnet Kongebrogade — Sdr. Havnegades nordvestlige Del er nu ogsaa omdannet til en stor og kedelig Parkeringsplads, blot med en Afveksling af Handel paa Grønttorvet Tirsdag og Fredag Formiddag. Bygningerne, i hvilke der tidligere var livlige Haandværks- og Industrivirksomheder, er nu forsvundet.

Vognmand Joh. Sloth, der var Vognmand for D.S.B., havde her sin Vogn- og Hestestald, Ole Sørensens & Co A/S med sine Leverancer af Landbrugsmaskiner, samt Smedeværksteder. Trævarefabriken »Holmsminde« med Save-, Høvle- og Fræsemaskiner til Fabrikation af Træstave til Smørdritler. »Holmsminde« havde sit Navn efter Exportør Jens Holm, der ejede flere Grunde her.

Jens Holm var Staldforpagter paa »Hansens Hotel«, der fra 1897 blev til »Missionshotellet«. Jens Holm begyndte 1876 at exportere Omegnens Kreaturer. Senere havde han Stald paa den anden Side Jernbanesporet. Senere overtog Vognmand Joh. Sloth disse Bygninger og Jens

Holm flyttede ud paa Havnen og opførte der en større Staldplads, da Exporten over Kolding var i stærk Udvikling. — Stenhuggermester F. O. Forsberg begyndte i 1895 sit Stenhuggeri paa Havnen, hvor Virksomheden voksede hurtigt og beskæftigede 8-9 Mand. Arbejdet bestod der næsten udelukkende i Bygningsarbejde til Levering baade inden- og udenbys. Men her udførtes ogsaa Talerstolen til Skamlingsbanken under Vejledning af N. Larsen-Stevns efter Tegning af Lorenz Frølich. Basrelieffet var efter Tegning af N. Larsen-Stevns.

Omkring 1905 flyttede Forsberg sin Virksomhed til Klosterstræde paa »Holmsminde«s Plads. Forretningen voksede støt, og foruden Bygningsarbejder begyndte ogsaa Tilhugning af Gravsten.

Forsberg var udlært som Stenhugger i Sverige, født i Sølvesborg. Ved Flytning fra Havnen til Klosterstræde optog Forsberg en af sine Svende i Firmaet, der da kom til at hedde »Forsberg & Wellin«. Wellin var ogsaa fra

Sverige, men udlært som Stenhugger paa Bornholm. Forsberg hed egentlig Frithiof Olsson men tog Navnet Forsberg, da han bosatte sig i Kolding. Wellin hed egentlig Per Jönsson, men tog Navnet Wellin.

I Stenhuggeriet blev der anvendt betydelige Mængder Materiale, og da der blev forskellige Slags Arbejder udført, var der ret stort Spild. De store raa Granitblokke kom fra Sverige med Skib, og de blev med Hestevogn transporteret til Stenhuggerpladsen.

Stenhuggerne, der her arbejdede, var baade fra Bornholm og fra Sverige. At være Stenhugger var et haardt Arbejde, og der skulde gode Kræfter til med en Arbejdsdag fra 6 Morgen til 6 Aften, og Dagen igennem hørtes Mejsel og Hammer klinge mod den haarde Granit, og fra Smeden klinger Hammeren mod Ambolten. Her skulde Værktøjet skærpes, og der var nok at gøre for en Smed, naar 8 Stenhuggere skulde forsynes med Mejsler og Hamre, og ind imellem ogsaa med Staalkiler naar Granitblok-

kene skulde kløves igennem, thi det var som Regel ret store Blokke, der kom fra Stenbrudene.

Stenhuggerne var dygtige Granithuggere, men de havde som Regel ikke lært at indhugge Skrift, saa Mester Forsberg var fuldt optaget med dette og arbejdede ofte til langt ud paa Aftenen, dengang ved Lys fra en Petroleumslampe. Ofte skulde den indhuggede Skrift forgyldes, og det var bedst at grunde Bogstaverne om Aftenen, saa disse var klar til at belægges med Bladguld om Morgen.

Arbejde var der nok af, og der var mange interessante Ting, Stenhuggerne kunne gaa i Lag med, da Bygningerne den Gang var beriget med Granit, baade som bærende Sokkel og med dekorative Virkemidler i selve Bygningen. Mange store Stenhuggerarbejder udgik fra dette Værksted, saavel udenbys som indenbys, og som lokale Arbejder kan nævnes »De gamles Hjem«, hvor der ved Indgangen ved Anlægget staar store Granitsøjler, og Bygningens Indgang er omgivet af Granit med en smuk Bue over denne, ligeledes Soklen rundt om Bygningen er tilhugget Granit og Granittrapper med Vange. Rundt om hele Anlægget findes flere hundrede Meter Cyklopmur af mange forskellige Slags Granit. — Jernbanegade 48 hvor der i hele underste Etage er opsat Granitsokkel og Buer i smukt tilhugget Granit over Dør og Vinduer.

Ejendommen Vestergade 2 (Gfarmester Hans Nielsen) forsynet med Granitsokkel i underste Etage og med flere dekorative Udsmykninger.

Af Indhugning af Skrift i Mindesten maa nævnes Oberst Læssøe, Carl Plougs Sten paa Slotsbanken, Peder Larsen Skræppenborg i Dons. 1909 blev en Stenbro anlagt over Aaen.

Ca. 1905. Forsbergs Plads i Nybrogade (Klosterstræde). I Baggrunden Vognmand Sloths Stald samt det øverste af Beboelseejendommen.

I Dag. Parkeringsplads, hvor tidligere Forsbergs Stenhuggeri lå og Vognmand Johs. Sloth havde Stald. I Baggrunden det tidligere Missionshotel og Sloths Beboelseejendom.

Her var Forsberg gaaet stærkt ind for denne Sag. Gaden blev da kaldt Nybrogade. — 1937 blev en Del Gadenavne ændret, bl. a. Nybrogade, der kom til at hedde Kongebrogade efter den Bro Chr. IV lod bygge i 1613-14, kaldet »Kongens Vindebro«.

Harald Sørensen og Thorvald Rasch, der begge var udlært paa Bornholm, arbejdede hos Forsberg til 1912, da de saa etablerede eget Stenhuggeri i Fredericia. Min Fader, Nils Jönsson (Navneforandring i 1916 til Jensen), der var født i Skåne, var udlært paa Bornholm og arbejdede hos Forsberg fra 1901 til 1913, i hvilket Aar han selv be-

gyndte eget Stenhuggeri paa Emil Andersens Plads No 13.

Omkring 1924 fik Forsberg overdraget et meget stort Arbejde ved Sparekassens Ombygning, og der var en Overgang mange Svende paa den Stenhuggerplads, baade Granithuggere og Sandstenshuggere. Arkitekt Ernst Petersen havde leveret Tegningerne til dette smukke Hus, og det maa have været en Lækkerbidsken for disse Svende at udføre disse Profilarbejder, baade i Granit og Sandsten. Vindues- og Dørindfatninger og de store joniske Kapitæler. Arkitekten havde benyttet sig af den klassicistiske Udformning.

Ca. 1907. Forsbergs Plads. Til venstre bag Huggeskuret Holmsminde og i Baggrunden F.D.B.

I Dag. Parkeringsplads, hvor tidligere »Holmsminde« havde Trævarefabrik. I Baggrunden F.D.B.

Omkring 1925 blev Døbefonten til Kristkirken udført i Faxe Marmor.

Sidst i Tyverne afstod Forsberg Grunden i Nybrogade til »Holmsminde« og flyttede til Sydbanegade 26, Hjørnet af Nybrogade, og havde sin Virksomhed der til omkring 1940. Forsberg døde i 1943.

Huset i Nybrogade 22 blev i 1910 bygget af Forsberg og nogle Aar senere blev Huset No 24 bygget af Wellin. Begge Huse opførtes af Bygmester Iversen, Starup. —

Som nævnt begyndte min Fader eget Stenhuggeri i 1913 skraas over for Forsbergs Plads, i No 13. Nogle Aar senere købte

han Pladsen No 15-17, og i Løbet af faa Aar var Virksomheden i god Drift, baade med Bygningsarbejde og med Gravsten, en Overgang tilvirkede han tilige Gravsten en gros. Min Fader havde ikke beskæftiget sig meget med Indhugning af Bogstaver, men han fik et godt Samarbejde med Billedhugger H. Nielsen i Søndergade 22, og H. Nielsen fik Granitarbejder fra Værkstedet i Nybrogade. Værkstederne bestod dengang kun af Træskure, og det kunne være koldt om Vinteren at arbejde der. Kun en enkelt Kakkellovn i Kontoret, og saa Smedens Esse i et lille Skur, hvor min Fader ogsaa selv skærpede Værktøjet

om Morgen, inden der skulde tages fat med Hammer og Mejsel i Stenhuggerværkstedet.

Af Arbejder, der i disse Aar udgik fra Værkstedet, kan nævnes forskellige af Omegnens Mejerier, hvortil der blev brugt Granit til Portindfatninger og Granitplader til Perronen. Tilbygning af Toldboden med Granit ved Ind- og Udladningsportene. Granitdæksten ved Sydbanebroen over Aaen. Stationsbygningerne i Ejstrup og Lunderskov, Posthuset i Bramminge og Vandtaarnet paa Gøhlmansvej. Til enkelte store Gaarde i Omegnen blev anvendt Granittrapper, samt Indgangssøjler der afsluttedes med Kugler. — Vognmand Sloths Plads paa Hjørnet laa i mange Aar ubebygget hen. Her havde Savværksejer Jens Juhl liggende store Læs af Træstammer. Her gik Jens Juhl og opmaalte og mærkede disse Stammer, der herfra førtes til Savskæreriet. — Siden blev Buen og Sdr. Havnegade anlagt.

I 1917 solgte H. Nielsen, Søndergade sin Forretning til »Sørensen & Rasch«, Fredericia og fortsatte denne under Firma-navn »H. Niensens Eftfl.« med H. Sørensen som Bestyrer og H. Niensens Medarbejdere fortsatte i Virksomheden.

I 1918 indgik min Fader Kompagniskab med Sørensen & Rasch

Døbefonten til Kristkirken udført i Faxe Marmor. Til højre Arkitekt Axel G. Jørgensen. Til venstre Forsberg og hans yngste søn Alfred. 1925.

Skjønhed til hjemmet

*Smukke gardiner og tæpper
anbefales et æret publikum*

Er stedse forsynet
med et STORT
udvalg

Fører kun de allerbedste
varer i absolut fineste
kvalitet

GARDINER

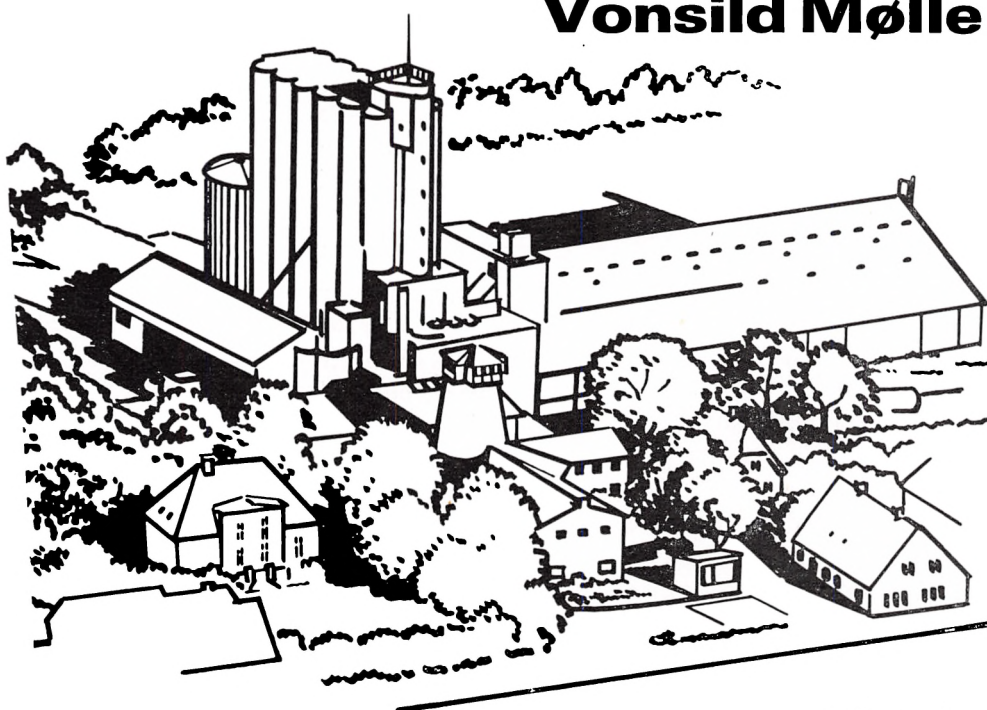
TÆPPER

Mølleri . Korntørreri .
Såsådsrenseri . Korn-
og foderstofforretning .
Sprøjtekemikalier .
Kunstgødning . Fyrings-
og dieselolie . Fabri-
kation af prima svine-
foder

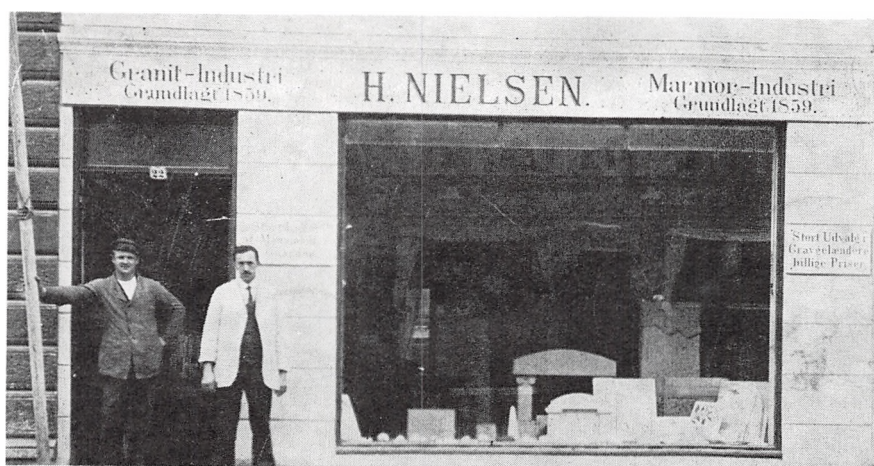
**A/s
Vonsild
Mølle**

TELEFON *56 62 00

Vonsild Mølle

gennem 100 år

Harald Sørensen ved Forretningen Søndergade 22, der af H. Nielsen blev solgt til Sørensen og Rasch 1917. Til venstre Svenden Aage Hornbæk. Marmorskiltene fra H. Nielsen ses stadig på Muren.

under Firmanavn »Kolding Stenhuggeri og Gravstensforretning« ved H. Sørensen, Th. Rasch og N. Jensen.

Da Sørensen & Rasch i Fredericia havde anskaffet en ældre Granitlibemaskine, blev Halvfabrikata leveret til Kolding og paa Værkstedet her videre til-dannet, og dette krævede flere Stenhuggere til dette Arbejde, der hovedsagelig bestod af Gravsten.

I Aarene 1918-23 opførtes Domhuset, tegnet af Arkitekt Ernst Petersen, og denne Arkitekt var ikke sparsom med at anvende Natursten. Den ret høje Sokkel blev udført i grovt tilhugget Granit, ligeledes Granittrapper med Vange. Foruden de faste Stenhuggere, der da var beskæftiget paa Værkstedet, skulde der til det store Arbejde flere i Sving, og det var friske unge Kræfter fra Sverige, der nu gik i Gang med det ret grovt tilhuggede Granitarbejde til Domhuset, og disse unge Svende kunne faa noget fra Haanden, og min Fader maatte tilbringe nogle extra Timer i Smedjen, da dette Arbejde krævede meget Værktøj.

I 1923-24 var det Ombygningen af Raadhuset med Administrationsbygning, der gav rigeligt med Arbejde. Ogsaa her var

det Arkitekt Ernst Petersen, der pyntede Bygningen med Natursten, baade med Granit og bornholmsk Sandsten. Granittrapper, Granitafdækning til Mure, Sandsten til Dørindfatning og Afdækning ved Balustraden ved Trappeindgangen, dejligt Arbejde for Stenhuggerne og god Fortjeneste. Jeg var dengang lige blevet udlært og gik med Lyst igang med at tilhugge disse Profiler i klassisk Stil, som Arkitekten havde stor Interesse i. Interessant Arbejde og som sagt tillige med god Fortjeneste. Th. Rasch var dygtig til Regning, saa Arbejdet var nok kalkuleret rigtigt ud. Og Stenhuggerne skulde nok blive sat paa Plads, hvis Ugesedlerne ikke var korrekt udfyldt. — Det var ikke saa lidt Raamateriale der i denne Tid kom til Stenhuggerpladsen, Granit fra Sverige (Bohuslän) og Nexø Sandsten fra Bornholm. Og min Fader, der stadig skærpede Værktøjet, havde nok at gøre Dagen lang med at holde dette vedlige.

Ogsaa i disse Aar blev der udført meget Granitarbejde til Mejerier i Omegnen. — Gennemsnitlig var der i Virksomheden beskæftiget fem, seks Mand.

I Aarene 1918-35 arbejdede H. Sørensen, Th. Rasch og N. Jensen i Fællesskab, men 1935 ønskede Sørensen & Rasch at træde

fra. Under Firmanavn H. Sørensen & Th. Rasch fortsattes Forretningen i Søndergade 22 og med nyoprettet Filial i Sydbanegade 17.

Min Fader fortsatte Virksomheden her i Nybrogade 15-17, og jeg gik i Kompagni med Fader under Firmanavn »Niels Jensen & Søn«.

De gamle Værksteder i Træ blev ved med at fungere til 1943, da der blev opført et grundmu-

Stenhuggermester Niels Jensen og en svensk Stenhugger ved Granitdøbefonten til Skjoldbjerg Kirke. Fonten tegnet af Kirkearkitekt Lønborg-Jensen. Omkring 1918.

ret Hus i gule Sten til Skrifthuggerlokale, Kontor og Beboelse. De gamle Værksteder blev stadig benyttet til Stenhuggeri indtil 1950, da der blev opført en tidsvarende Værkstedbygning.

Da der hidtil var indkøbt Halvfabrikata fra Grossister, blev der i 1936 installeret Slibe- og Polermaskine, saa Firmaet selv kunne fremstille Arbejder og tilhugge disse paa eget Værksted. Omkring 1940 begyndte Virksomheden at forhandle Marmorarbejder til Bygningsbrug, og i 1945 anskaffedes en Skæremaskine, saa ogsaa Marmorarbejder kunde fremstilles, hvilket naturligvis krævede et ret stort

Farver lyser op
~ giver Liv
~ giver Humør

Som vore Farver og Lakker
har gjort det i mere end
100 Aar.

Industrimaling luft- og obntørrende
til alle Formaål inden for
Metalindustrien.

BURCHARTH'S FARVE- OG LAKFABRIK A/S

Bramdrupdam . 6000 Kolding . Telefon (05) 56 81 00

Lager af forskellige Materialer, men Forarbejdningen af disse Ting var altsaa indenfor Dørene og kunde leveres med kort Varsel.

Af saadanne Arbejder kan f. Eks. nævnes: en tolvkantet Springvandsbrønd paa Torvet i Grindsted i grønsort norsk Skifer med smukke Hornblendekrystaller, Marmortrappe og Fliser i grøn svensk Serpentinmarmor til Kolding Folkeblads nye Bygning. Kolding Folkebanks store Ombygning i 1963, hvor der anvendtes svensk og italiensk Marmor til Banklokale og Trappe, samt svensk mørk Gnejs til Facaden. Til Sct. Michaels Kirkes Døbefont i poleret sort svensk Granit og sort norsk Skifer til Gulv. Ved Brdr. Volkerts Fabriker blev anvendt grøn norsk Marmor til Indgang og paa Gulv i Forhal. Af større Granitarbejder må nævnes Riis Toft Skole til Trapper og Sokkel. Af særprægede Monumenter i Granit udførtes for Dyrlykke efter hans egen Tegning Stenen paa Øster Starup Kirkegaard. Ligeledes Monumenter til store Gravsteder paa Sdr. Kirkegaard.

I 1947 døde min Fader, men trods tiltagende Sygdom havde han hele Tiden fulgt Forretningens Trivsel med vaagen Interesse. —

I Kvarteret Kongebrogade har der i Aarenes Løb været fire Stenhuggerier. Forsberg & Wellin omkring 1905 ved »Holmsminde«, N. Jensen fra 1913 No 13 (senere 15-17). Forsberg flyttede til Sydbanegade omkring 1930, Sørensen & Rasch Sydbanegade 17. 1940 ophørte Forsberg med sin Virksomhed og afstod Grunden. Da Rasch døde i 1957, solgte H. Sørensen Ejendommen Søndergade 22 og flyttede til Sydbanegade 15 og drev der Forretningen til 1961, da han saa afviklede denne.

Firmaet Niels Jensen & Søn, Kongebrogade 15-17 var stadig aktivt med Fremstilling af Bygningsarbejder, Gravmonumenter og Produktion af Marmor og Skifer til Bygninger.

I 1974 afhændede jeg Forretningen til min fleraarige Medarbejder, og Firmaet fortsattes, dog under andet Firmanavn. Man kan altsaa stadig finde et Stenhuggeri i Drift i dette Kvarter.

Niels Jensen og Søn. Kongebrogade 15-17. Værksted, Kontor og Beboelse opført 1943.

Men nu i Aaret 1977 er der i de fleste mindre Stenhuggerier kun en enkelt eller to udlærte Stenhuggere i Sving. Mange Mestre køber i Dag deres Produkter hos Grossister eller Fabrikanter for videre Salg, og deres Arbejde er blot at forsyne disse med det bestilte Navn paa Gravstenen af en eller anden Udformning, maaske endda med paasatte Bronzebogstaver, hvilket ikke engang behøver fagudlært Arbejdskraft.

Grunden til at Stenhuggerpladserne affolkes af udlærte Haandværkere kan naturligvis have flere Aarsager. Tidligere blev mange Bygninger forsynet med Granit, da det blev regnet for et uforgængeligt Materiale, og tillige blev opfattet som Udsmykning. Og dengang var det udelukkende Haandværk. Saa kom Maskinerne og gjorde Ar-

bejdet lettere, ligesom en ny Bygningsstil var under Udvikling. Og det var ikke altid nødvendigt at anvende faguddannede Medarbejdere. Natursten benyttedes ikke i samme Omfang i moderne Bygningsstil som det var Tilfældet i ældre Bygninger for ca. 40-50 Aar siden. — Det var tidligere et Slid at være Stenhugger. Det var et Slæb at transportere de store Sten med de primitive Hjælpemidler. I Dag gaar

det uhyre meget lettere med de moderne mekaniserede Løftekræfter. Det var dog en dejlig Tid og Kræfterne fik Udløsning. —

Foruden de her omtalte Stenhuggermestre, der har haft deres Virke her i Kongebrogade Kvarteret og har arbejdet med saavel Bygnings- som Monumentarbejder, skal her lige nævnes nogle Billed- og Stenhuggere, der hovedsagelig har beskæftiget sig med Gravmonumenter. 1859 oprettede Chr. G. Schwärzel, der var født i Ober Pilsen, sin Forretning i Laasbygade (der dengang var Hovedgaden). Han døde dog allerede i 1865 og derefter fortsatte hans Enke Virksomheden til 1867, da hun overdrog denne til E. F. Nielsen, der senere flyttede Forretningen til Søndergade. E. F. Nielsen døde i 1894, og hans Enke fortsatte sammen med sin Søn Harald Niel-

sen i Ejendommen Søndergade 22.

I Søndergade havde ogsaa Billedhugger Th. Møller (en Broder til Redaktør Bertel Møller) sit Sten- og Billedhuggeri. Th. Møller flyttede i 1904 sin Udstilling og sine Værksteder til Jernbanegade 50. I 1922 afhændede han Forretningen til Marius Nielsen, der i nogle Aar havde Forretning i Hyrdestræde. 1961 blev Virksomheden flyttet til Hjørnet af Agtrupvej og Kongehusvej ved Sdr. Kirkegaard. Marius Nielsen døde 1963.

Man maa prise Stenhuggerne som dygtige Haandværkere, og det er mange smukke Arbejder, de har frembragt med deres Hammer og Mejsel, og selv om Stenhuggere som Regel ikke er udøvende Kunstnere, har de formaet at frembringe beundringsværdige Arbejder baade i Granit, Sandsten og Marmor efter Tegninger af Arkitekter og efter Modeller af Billedhuggere. Arbejder der findes saavel i Bygninger som paa Gravminder.

I Bygningen Jernbanegade 48 er hele den underste Etage opført i Granit: Trapper, Sokkel, Dørindfatning og Buer over Vinduer, der øverst afsluttes med en »Slutsten«. Ligeledes en smuk dekorativ Afslutning over Indgangen. Et virkelig godt Stenhuggerarbejde fra Forsbergs Stenhuggeri omkring 1898.

PETER MØLLER

af Valborg Juhl og Inge Ladegaard

Kunstmaleren og tegneren Peter Nicolai Møller fødtes i Kolding d. 15/12-1838 som søn af købmand og gæstgiver Nicolai Chr. Møller (bror til grundlæggeren af firmaet Hornung og Møller). Moderen, Mette Cathrine, var født Randbøl.

Da Peter Møller var et par år gammel, mistede han ved et fald hørelsen og blev som følge deraf døv og stum.

I 1845 blev han sendt til København for at få speciel undervisning og boede der hos døvstummelæreren dr. Bansmann, hvor han lærte at læse og skrive og til en vis grad at tale, og at læse på andres mund, hvad de sagde til ham.

Peter Møller havde evner for at tegne og udviklede dette talent i drengeneårene i København, hvor han sammen med sin lærer kom i huset hos maleren C. V. Eckersberg. Han ville være kunstner, men måtte først udstå sin læretid som maler, hvorfor han rejste tilbage til Kolding, hvor han var i lære hos malermester Langkjær i årene 1856-59.

Efter læretiden vendte Peter Møller tilbage til København til Kunstakademiet, hvor han i 1864 fik akademiets lille sølvmedalje.

I 18 år var han dekorationsmaler på Den kongelige Porcelænsfabrik, hvor han udførte mange smukke arbejder og bl. a. også flere stel med de morsomme nissefigurer.

Kendt er historien om, hvordan et af disse stel blev leveret til det russiske kejserhof, hvor det blev slået i stykker af en uheldig lakaj. Da et nyt stel blev bestilt i Danmark, var det med udtrykkeligt forlangende om, at

det skulle males af den samme kunstner.

Med megen lune malede Peter Møller da på en af de nye kopper en nisse, som på en bakke bar det oprindelige stel, men tabte bakken fordi en russisk moppe sprang op af ham!

Da Peter Møller i 1877 vendte tilbage til Kolding, fik han hjem og atelier hos sin søster, fru Haas, gift med købmand Haas, i Søndergade 5-7 (nu Føtex) og senere i fru Haas' villa på Dyrehavevej.

Her i byen er Peter Møller nok mest kendt som »nissemaler«, bl. a. på grund af den etiket han i 1892 lavede til Slotsmøllens juleøl, men han malede også smukke genrebilleder, portrætter og alterbilleder.

Da bibliotekets lokalhistoriske samling i februar 1976 efterlyste værker af Peter Møller, viste det sig, at slet ikke så få stadig fandtes her på egnen. Et af sporene gik til »Trøjsel« i Skartved, hvor man havde haft et specielt kendskab til Peter Møller gennem hans søster Marie Møller (gift Haas). Frk. Møller var nemlig privatlærerinde for døtrene Inger, Mette og Bolette Juhl i årene 1865-70, og her tegnede Peter Møller billedet af gårdens ejer, Ole Juhl. Det fortælles, at når Ole Juhl sad model, tilkaldtes naboen, Chr. N. Lind, for at underholde ham, så ansigtsudtrykket kunne blive mere levende!

Familien Juhl handlede i Haas' købmandsgård, hvor gårdskarlen, Matthias hjalp med at spænde hestene fra. Der blev afgivet bestilling på varer i butikken, og i ventetiden blev damer-